

Подзолков Ю.А. Интернет и СМИ как инструменты современной публичной политики

В статье исследована роль Интернета и СМИ как инструментов современной публичной политики. Обосновывается, что роль Интернета и СМИ в развитии публичной политики велика, в то же время не следует ее преувеличивать. Делается вывод о том, что речь идет всего лишь о технике, которая важна, но не имеет решающего значения для развития и совершенствования публичной политики. Все технологии, в том числе и ИКТ, имеют свои преимущества и недостатки.

Ключевые слова: Интернет, СМИ, публичная политика, демократизация, гражданское общество, диалоговые площадки.

Podzolkov Y. Internet and media as tools of modern public policy

The paper studies the role of the Internet and the media as tools of modern public policy. Substantiated that the role of the Internet and the media in the development of public policy is great, at the same time, it should not be exaggerated. Concludes that it is only about the technique that is important but not critical to the development and improvement of public policy. All technologies, including ICT, have their advantages and disadvantages.

Keywords: Internet, media, public policy, democratization, civil society, dialogue platform.

УДК 321:342.5/.71

Лой Оксана Володимирівна,

*студентка IV курсу філософського факультету спеціальності «Політологія»
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

**МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ
ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

Розглянуто феномен політичної відповідальності як різновиду соціальної відповідальності. З'ясовано принципи і функції взаємної відповідальності громадянського суспільства і державної влади. Сформовано пропозиції щодо вдосконалення інституту взаємної відповідальності громадянського суспільства і державної влади в Україні.

Ключові слова: політична відповідальність, громадянське суспільство, принцип взаємної відповідальності, державна влада, правова держава.

Становлення України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави передбачає необхідність активізації розбудови громадянського суспільства, що є гарантом рівності, стабільності та захищеності особистості. Взаємодія держави та суспільства базується на засадах гармонічного розвитку держано-правових інституцій та засобів гарантування і захисту прав та інтересів особи.

Інститут відповідальності займає центральне місце в системі засобів забезпечення стабільності розвитку суспільства, держави та громадян, що передбачає вироблення теоретичної моделі відновлення режиму справедливості та її практичної реалізації на засадах взаємності й адекватності.

У свою чергу комплексне наукове дослідження феномену взаємної відповідальності держави і громадянського суспільства в умовах розбудови державності в Україні надасть змогу забезпечити належну наукову основу інституту відповідальності відповідно до сучасних потреб розвитку суспільства.

Актуальність даного дослідження обумовлюється також високою динамічністю політичних комунікаційних процесів саме на стику взаємодії між державою і громадянським суспільством, пошуком нових комунікативних зв'язків і методів політичного управління в

Україні, що сприяють забезпеченню ефективної взаємодії між владою і суспільством, з метою виявлення і реалізації інтересів і потреб різних соціальних груп.

У цьому контексті звернення до проблеми взаємної політичної відповідальності державної влади і громадянського суспільства покликано сприяти формуванню системного уявлення про природу і принципи функціонування сучасної демократичної держави.

Європейська інтеграція проголосила курс на системні демократичні перетворення, який повинен передбачати вдосконалення механізмів політичної відповідальності всіх учасників політичного життя як гарантії подальшого руху України шляхом демократії, проголошеним в Конституції.

На сучасному етапі у наукових колах значно підвищується інтерес до вивчення проблематики інституту відповідальності, що викликано необхідністю оновлення сутнісного розуміння вказаного інституту та вироблення практичних шляхів підвищення соціальної ефективності інституту відповідальності в умовах перехідного етапу розвитку суспільства.

Зазначений період характеризується науковими розробками проблем відповідальності такими вченими як В.С. Венедіктов, В.Н. Вітрук, С.Д. Гусарев С.Д. Дубенко, М.С. Кельман, Р.А. Калюжний, Я.Кінаш, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, В.В. Лемак, В.В. Мальцев, О.Г. Мурашин, М.О. Плахотнюк, В.Ф. Погорілко, В.М. Селіванов, О.Ф. Скакун та іншими.

Особливості взаємної політичної відповідальності держави і громадянського суспільства в Україні досліджував В.М. Торяник у дисертації «Взаємна політична відповідальність державної влади і громадянина в сучасній правовій державі». Проблеми та перспективи взаємодії особи і держави у своїй дисертаційній роботі «Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави» розглянула Н.В. Іванчук.

Проте, в умовах динамічної розбудови України, проведення комплексу реформ, що націлені на модернізацію соціальних інститутів, в тому числі і засобів правового впливу, інститут відповідальності потребує адекватного наукового переосмислення в контексті поточних змін умов розвитку суспільства та держави, що передбачає зростання дієвості інституту відповідальності в життєдіяльності суспільства на засадах взаємної відповідальності різних гілок влади, органів місцевого самоврядування та кожного громадянина.

Проблематика взаємної відповідальності громадянського суспільства та держави має як теоретичне, так і практичне значення, що пояснюється необхідністю вироблення єдиного, науково обґрунтованого механізму забезпечення рівності всіх суб'єктів перед законом, з однієї сторони, а також необхідністю максимальної реалізації соціального призначення інституту відповідальності, з іншої сторони.

Метою даного дослідження є виявлення та обґрунтування механізмів взаємної політичної відповідальності державної влади і громадянського суспільства як важливого чинника розбудови демократичної, соціальної, правової держави.

Загалом поняття «відповідальність» означає філософсько-соціальне явище, яке характеризує міру відповідності поведінки особи, держави наявним вимогам, дійсним суспільним нормам, правилам співжиття та правовим законам.

Деякі дослідники визначають відповідальність як «відносини, що забезпечують інтереси і свободу взаємопов'язаних сторін і гарантовані суспільством та державою». Неналежна поведінка неминуче викликає руйнацію суспільних зв'язків. Тому саме завдяки відповідальності досягається необхідна стабільність останніх, набуття ними тривалого і специфічно владного характеру [1, с. 60].

Політичну відповідальність слід визначати вид соціальної відповідальності, який полягає у відповідності дій індивідів, соціальних спільнот як суб'єктів політики суспільним вимогам щодо здійснення публічної влади.

За ступенем загальності політичних суб'єктів та масштабами їх взаємодії найзагальнішим рівнем політичної відповідальності є рівень взаємної політичної відповідальності громадянського суспільства і державної влади.

Громадянське суспільство має надзвичайно довгу історію існування, проте змістовний його компонент змінювався протягом багатьох століть.

Появу ідеї громадянського суспільства пов'язують з працями Аристотеля та Цицерона. В античній політичній філософії відбувалося ототожнення термінів «громадянське суспільство» та «політичне суспільство», оскільки до сфери політичного включалося все розмаїття соціальних відносин, починаючи із сімейних і закінчуючи владними. Бути членом громадянського суспільства означало виконувати свій обов'язок громадянина, тобто підкорятися певним законам та дотримуватися норм суспільного співжиття. Аристотель називав його *politike koinonia* – політична спільнота. «Калькою» цього терміну в латинській мові є вираз «*societas civilis*» (громадянське суспільство) [2, с. 117].

Однак, уже в IV–VI ст. у роботах Ніколо Макіавеллі громадянське суспільство активно протиставляється державі як структурі, що прагне підім'яти під себе життя суспільства.

Продовження розвитку ідей громадянського суспільства можемо спостерігати у працях теоретиків суспільного договору. Зокрема, англійський мислитель Томас Гоббс у праці «Левіафан або матерія, фора та влада держави» зазначає: «Єдність, що виникає таким чином, називається державою, або громадянським суспільством, а також громадянською особою» [3, с. 260].

Подальший розвиток ідея певної автономності громадянського суспільства знайшла в роботах ідеологів лібералізму. Провідна ідея індивідуалізму та здатності громадян на свій розсуд організувати власне та суспільне життя простежується в працях Т.Пейна, отримуючи подальший розвиток в роботах А.Токвіля, Дж.Міля.

Г. Гегель обґрунтовує, що громадянське суспільство є системою потреб, заснованою на приватній власності, і включає майнові, станові та правові відносини. Громадянське суспільство в інтерпретації Гегеля виступає як сфера матеріального, економічного життя та діяльності людей. [2, с. 198].

Ж.Ж. Руссо називав громадянським суспільство, в якому громадяни користуються своїми правами безпосередньо, а не через представницькі інститути. Т.Пейн визначав його як сферу самореалізації приватних інтересів громадян К.Маркс вбачав у ньому сукупність соціально-економічних відносин. У А.Токвіля громадянське суспільство – це поза державна сфера соціуму. І.Фергюсон ототожнював його з усім суспільством у цілому [4, с. 80].

А.Грамші розрізняє державу та громадянське суспільство як два нееконімічних способи володарювання. Держава – інститут політичного примусу, громадянське суспільство – сфера культурних та ідеологічних практик, неформальної організації. Громадянське суспільство – політична та культурна гегемонія, яку соціальна група здійснює по відношенню до всього суспільства, як етичний компонент держави [5, с. 13].

Головним інституціональним суб'єктом політичної відповідальності виступає держава, оскільки вона є головним суб'єктом публічної влади в суспільстві. Політична відповідальність держави перед громадянським суспільством реалізується як відповідальність виборних вищих органів державної влади, якими є парламент і президент. Основними інституціональними засобами реалізації такої відповідальності в сучасному демократичному суспільстві є вибори і референдум [6, с. 170].

Конституція України закріплює виборність вищих органів державної влади, якими є президент, парламент, уряд та вищі суди. Відповідальність президента перед громадянами на виборах реалізується в разі його повторного балотування на пост глави держави. Не підтримання на виборах кандидатури президента означає настання його політичної відповідальності. Така відповідальність перед громадянським суспільством може бути

реалізована тільки за наявності у президента права балотуватись на пост глави держави на наступний термін.

Оскільки президент зазвичай є представником якоїсь політичної партії, то не підтримання його на виборах означає настання політичної відповідальності його партії [7, с. 203].

Найбільше значення як засіб реалізації відповідальності державної влади перед громадянським суспільством мають парламентські вибори, головними суб'єктами відповідальності на яких виступають політичні партії.

Реалізація політичної відповідальності на парламентських виборах значною мірою залежить від того, за якою виборчою системою – мажоритарною чи пропорційною – вони проводяться. Мажоритарна система, за якої кандидати балотуються в одномандатних виборчих округах, сприяє реалізації персоналізованої відповідальності парламентаріїв.

Пропорційна виборча система, за якої вибори проводяться у багатомандатних виборчих округах, а виборці голосують за списки кандидатів у депутати від політичних партій, сприяє реалізації політичної відповідальності партій, що були представлені у попередньому складі парламенту. Пропорційна виборча система з відкритими виборчими списками, за якої виборці мають можливість голосувати за конкретних кандидатів із виборчого списку, дає змогу поєднувати персоналізовану і партійну відповідальність [8, с. 17].

Провідною тенденцією світового політичного розвитку є перехід до пропорційної виборчої системи. Конституції зазвичай визначають тільки загальні принципи виборів до парламенту й не закріплюють певний тип виборчої системи. Однак у деяких новітніх і особливо найновіших конституціях закріплено саме принцип пропорційного представництва.

В Україні парламентські вибори проводяться за змішаною виборчою системою, яка зберігає в собі недоліки всіх виборчих систем. Як наслідок – відсутність політичної відповідальності державної влади перед громадянським суспільством.

Засобом реалізації політичної відповідальності державної влади перед громадянським суспільством референдум виступає тоді, коли його предметом є питання щодо дострокового припинення повноважень вищого органу державної влади або скасування чинності виданого ним правового акта. Відповідно, дострокове припинення повноважень парламенту чи президента або скасування чинності виданого ними акта за рішенням референдуму означають настання їхньої політичної відповідальності перед громадянським суспільством [9, с. 45].

Здавалося б, інститут відкличного референдуму є найефективнішим засобом реалізації політичної відповідальності державної влади перед громадянським суспільством, однак у конституційній практиці він трапляється досить рідко. В разі його наявності такий референдум щодо парламенту може ініціювати президент, а щодо президента – парламент. Якщо громадяни підтримають президента чи парламент на референдумі, достроково припиняються повноваження того, хто його ініціював.

Формою реалізації політичної відповідальності громадянина перед державою є реалізація виборчого права. Формалізовану відповідальність перед державою несуть лише окремі громадяни, їх різноманітні формалізовані об'єднання та створені громадянами недержавні органи публічної влади, якими є органи місцевого самоврядування. Окремі громадяни відповідальність перед державою за вчинені ними правопорушення, пов'язані зі здійсненням державної, загалом публічної влади, несуть за нормами не конституційного, а кримінального чи адміністративного права.

Формалізовані об'єднання громадян – політичні партії та громадські організації, а також сформовані громадянами органи місцевого самоврядування, які є політичними інститутами громадянського суспільства несуть політичну відповідальність перед державною владою у формі розпуску чи зупинення діяльності політичної партії або громадської організації, дострокового припинення повноважень представницького органу

місцевого самоврядування або його виконавчого органу, скасування правового акта органу чи посадової особи місцевого самоврядування тощо [9, с. 56].

Закріплюючи право громадян на об'єднання в політичні партії та громадські організації, конституції водночас встановлюють і певні обмеження щодо їх утворення та діяльності, в разі недотримання яких настає їх політична відповідальність перед державою – аж до заборони партії чи громадської організації.

Конституція України закріплює наступні заборони щодо утворення та діяльності політичних партій:

- створювати об'єднання, цілі і діяльність яких суперечать конституції держави, а також які пропагують насильство, розпалюють соціальні, національні, релігійні ворожнечі;
- створення таємних об'єднань і воєнізованих формувань;
- членство водночас у кількох партіях, а також використання партіями релігійних гасел і символів [10, с. 64].

М.Примуш у праці «Політико правова регуляція діяльності політичних партій виокремлює наступні види політико-правової відповідальності політичних партій:

1. Призупинення діяльності партії - є тимчасовим заходом, який застосовується щодо неї як санкція за порушення певних правових вимог. Як правило, партії забороняється будь-яка політична діяльність, у тому числі участь у виборах.

2. Припинення діяльності партії – порядок припинення їхньої діяльності передбачено у більшості держав.

3. Втрата партією статусу або реєстрації означає, що вона позбавляється прав і привілеїв, пов'язаних із володінням цим статусом, але може продовжувати свою діяльність як неполітична громадська організація. Втрата реєстрації означає, що назва партії виключається з відповідного реєстру [11, с. 111].

На тлі практики розвинених демократій наочною є відсутність дієвого механізму забезпечення політичної відповідальності в Україні. Передусім, відчутним є брак виражених і збалансованих конституційних норм, які б формували основу політичної відповідальності за стан державного управління.

Безумовно, вдосконалення нормативно-правової складової механізму політичної відповідальності потребує внесення певних змін до Основного Закону. Та слід погодитися із тим, що окремі норми чинної Конституції України недостатньо реалізуються в частині забезпечення належної відповідальності виконавчої влади [12, с. 6].

Утвердженню відповідальної партійності сприяло б також коригування виборчої системи і перехід до пропорційної виборчої системи з відкритими списками. Така модифікація виборчої системи дозволила б поєднати голосування виборців за певні політичні об'єднання (і стимулювала б подальше політичне структурування українського суспільства) з підтримкою найбільш відповідальних політиків у межах цих об'єднань.

Видається доцільним підвищення вимог законодавства до партій як суб'єктів політичного процесу (зняття з реєстрації об'єднань, які протягом певного часу не хочуть або не можуть брати результативну участь у визначенні загальнонародної волі) [12, с. 16].

Публічності політичної відповідальності сприяло б унормування між партійних відносин у законодавстві про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України, зокрема, укладення і оприлюднення формальної угоди міжпарламентськими фракціями з приводу створення більшості у Верховній Раді, формування цією більшістю уряду і забезпечення у такий спосіб солідарної відповідальності Кабінету Міністрів і парламентської більшості.

Література:

1. Політична відповідальність влади в демократичній державі: необхідність, сутність, механізм забезпечення / [авт. тексту В. І. Мельниченко]. – Український соціум. – 2003. – № 1 (2). – С.96-104.

2. Цвих В.Ф. Профспілки і громадянське суспільство: особливості парадигми відносин: дис. доктора політ. наук: 23.00.02 / Володимир Федорович Цвих. – К., 2004. – 455 с.
3. Гоббс Т. Левиафан / Т. Гоббс. – М.: Мысль. – 2001. – 435 с. – (Первоисточник).
4. Витюк В.В. Становление идеи гражданского общества и ее историческая эволюция / В. И. Витюк. – М.:РАН, Институт социологии. – 1995. – 91 с.
5. Голенкова З.Г. Становление гражданского общества и социальная стратификация / З.Г.Голенкова, В.В.Витюк. – Социологические исследования. – 1995. – № 6. – С. 14-24.
6. Малкіна Г.М. Про поняття інституту політичної відповідальності / Г.М. Малкіна // Політологічний вісник: зб. наук. праць. – К. – 2009. – Вип.44. – С.169-177.
7. Малкіна Г.М. Політична відповідальність у демократичному суспільстві: монографія / Г.М. Малкіна. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 326 с.
8. Шляхтун П.П. Конституційне право України: підручник / П.П. Шляхтун – К.: Освіта України; КНТ, 2008. – 592 с.
9. Кресіна І.О. Політична відповідальність: суть, ознаки, особливості / І.О. Кресіна, С.В. Балан. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. – 68 с.
10. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Із змінами, внесеними Законом № 742-VII від 21.02.2014. – Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – 144 с.
11. Примуш М.В. Вектори трансформації ідеології політичних партій України / М.В. Примуш // Вісник СевНТУ: зб. наук. праць. – Севастополь. – 2013. – Вип.145. – С.165-170.
12. Павленко Р.М. Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Р.М. Павленко. – К., 2001. – 16 с.

Лой О. В. Механизмы взаимной политической ответственности государственной власти и гражданского общества в Украине

Рассмотрен феномен политической ответственности как разновидности социальной ответственности. Раскрыты особенности реализации и сформированы предложения по совершенствованию механизма взаимной ответственности гражданского общества и государственной власти в Украине.

Ключевые слова: *политическая ответственность, гражданское общество, государственная власть.*

Loi O. Mechanisms of mutual political responsibility of state power and civil society in Ukraine

The phenomenon of political responsibility as a form of social responsibility was studied and laid out in the article. The principles of mutual responsibility and functions of civil society and state power were examined and described. The features of the implementation mechanism for mutual accountability of civil society and state power were examined and described.

Keywords: *political responsibility, civil society, state power, legal state.*